

مریم شهبازی
خبرنگار

به‌تازگی «کتاب‌های طوطی»، بخش کودک و نوجوان نشر «فاطمی» به‌عنوان ناشر برگزیده نمایشگاه کتاب «بولونیا» انتخاب‌شده، جایزه‌ای که به‌ناشران خلاق و حرفه‌ای تعلق می‌گیرد. این نخستین مرتبه‌ای است که ناشری ایرانی در قامت برگزیده بخش آسیایی این نمایشگاه بین‌المللی کتاب کودک معرفی شده و توانسته توجه دیگر فعالان جهانی نشر را به فعالیت‌های خود جلب کند. به‌همین بهانه گفت‌وگوی امروزمان را با سحر ترهنده مدیر «کتاب‌های طوطی»، درباره این انتخاب و همچنین وضعیت بخش مهمی از نشرمان می‌خوانید. ترهنده افزون بر فعالیت در عرصه نشر، سابقه فعالیت مستمر به‌عنوان نویسنده، تصویرگر و مترجم را نیز دارد و در برخی رویدادهای جهانی ازجمله جایزه ادبی «هانس کریستین آندرسن» به‌عنوان داور حضور داشته است. او که سال‌هاست در هیأت مدیره شورای کتاب کودک نیز حضور دارد، می‌گوید: «افرادی نظیر من که در مکتب بزرگانی همچون زنده یاد توران میرهادی آموزش دیده‌ایم چیزی جز حق دسترسی کودکان و نوجوانان به آثار باکیفیت را دنبال نمی‌کنیم.» است که در صورت تلاش جدی و مستمر می‌تواند نشرمان را جهانی سازد.

عکس: علیرضا موت‌اکبر

گفت‌وگو با سحر ترهنده مدیر بخش کودک و نوجوان انتشارات فاطمی، برگزیده نمایشگاه کتاب «بولونیا»

ریشه ادبیات کودک به دوران کهن برمی‌گردد

پاسخ دهند. ترجیح ما بیش از آثار مشهور، انتخاب آثاری با محتوای استاندارد و مناسب کودک ایرانی است.

■ **و در این بین چه جایگاهی برای تألیف قائل هستید؟**

آغاز کارمان با ترجمه بیشتر همراه شد، اما از همان بدو امر خواهان سنگین‌تر شدن تدریجی وزن آثار تألیفی بودیم. بعد از مدتی که موفق به جلب اعتماد نویسندگان و تصویرگران مقبول شدیم تعداد عنوان‌های تألیفی بیشتری در اختیار علاقه‌مندان قرار دادیم.

■ **تأکید در جلب همکاری تصویرگران خوب دارید طبیعتاً متوجه گروه سنی کودک است، درباره مخاطبان نوجوان هم تصمیمی به انتشار «کمیک استریپ‌ها» دارید؟**

امید زیادی به پیگیری جدی کمیک استریپ‌ها در کتاب‌های طوطی دارم. تا به امروز چند کتاب غیرداستانی کمیک استریپ هم منتشر کرده‌ایم. بویژه که این بخش، جزو علاقه‌مندی‌های شخصی خود من نیز هست. آن‌چنان‌که پژوهش‌های متعددی در این باره داشته‌ام. انتشار این سبک از کتاب‌ها بسیار هزینه‌بر است و تمرکز بر تولید آنها مستلزم عبور از شرایط فعلی نشرمان، کمبود و مشکلاتی است که در نتیجه تحریم‌ها با آنها مواجه شده‌ایم.

■ **کمیک استریپ در عرصه جهانی اتفاق تازه‌ای نیست، اما در ایران جز موارد اندکی به آن پرداخته نشده است. با این تفاسیر فکر می‌کنید انتشار آن برای نشر ما موفقیت‌آمیز باشد؟**

حتی در ایران هم اتفاق تازه‌ای نیست، هرچند که کار مستمری درباره‌اش انجام نشده است. در دهه پنجاه با همکاری کانو پرورش فکری کودکان و نوجوانان و از سوی برخی تصویرگران تلاش‌هایی انجام شد اما ادامه نیافت.

■ **فکرمی کنید حال‌همه در صورت توجه‌ناشران، این شیوه تألیف و انتشار با استقبال کودکان و نوجوانان روبه‌رو شود؟**

بله. این کتاب‌ها بویژه برای نسل امروز که حوصله مطالعه کتاب‌های طولانی ندارند، جالب خواهد بود. دنیای تکنولوژی و جاذبه‌های آن بر سلیقه این طیف از مخاطبان اثر بسیاری گذاشته است. کتاب‌های کمیک به‌نوعی میان‌رسانه‌ای هستند. بخشی از آنها وام گرفته از ویژگی‌های سینما و انیمیشن است و بخشی هم از ادبیات، حتی بخش‌هایی از آن را هم می‌توان متأثر از بازی‌های رایانه‌ای دانست. سری به کتابفروشی‌های کشورهای دیگر که نزدیک اغلب، بخش بزرگی به این کتاب‌ها اختصاص داده‌اند که گویای استقبال مخاطبان است؛ برخلاف تصور رایج در ایران، کتاب‌های کمیک به گروه سنی خاصی هم محدود نمی‌شوند.

■ **جالب است که برخلاف تفکراتی که در دهه‌های گذشته نسبت به انتشار این آثار وجود داشته، در دیگر کشورها حتی شاهد نفوذ فرهنگ‌های مختلف به کمیک استریپ‌ها**

هستیم

بله. کمیک استریپ‌ها در فرهنگ‌های مختلف حرکت کرده و در هر کشور و شکل و

شمایل نزدیک به مردمان آنان را گرفته‌اند. به‌عنوان نمونه در ژاپن به «مانگا» تبدیل شده‌اند و طرفداران زیادی هم دارند. امروزه در سطح جهانی شاهد انتشار کمیک‌هایی با سطح هنری بسیار بالا هستیم که در مواردی به زمان‌های گرافیکی تبدیل شده‌اند. برخی از آنها ماهیت‌های شگفت‌انگیزی پیدا کرده‌اند. در این بین انتشار رمان‌های گرافیکی بدون کلام هم جایگاه خاص خود را پیدا کرده‌اند. رمانی ۳۰۰ صفحه‌ای، بدون هیچ کلام و متنی تنها با تصاویر روایت شده و از آن استقبال هم می‌شود.

■ **در عرصه جهانی، شاهد پیوند نزدیک کمیک استریپ‌ها با سینما هستیم، حتی بسیاری از شخصیت‌های مشهور سینمایی از دنیای کمیک‌ها برخاسته‌اند؛ به‌مثمن، مرد عنکبوتی، سوپرمن و جوکر ادبیات ما و نویسندگان ایرانی هم چنین توانی برای تعامل با سینما دارند یا همچنان فکر می‌کنید هم باید و اماد داشته‌های جهانی باشیم؟**

البته اغلب فیلم‌ها و انیمیشن‌ها ابتدا در دنیای کمیک‌ها قدم به عرصه گذاشته‌اند. برای مثال‌ها کمیک استریپ بن‌م‌وچود داشته تا اینکه سینماگران به سراغ آن رفته‌اند. هرچند در مواردی اندک هم شخصیت‌ها و داستان‌ها از سینما به کتاب‌های کمیک راه یافته‌اند. هر دو موردی که اشاره کردید امکان پذیر است. هم اینکه از داشته‌های جهانی وام بگیریم و هم اینکه خودمان با تکیه بر شخصیت‌های معاصر ادبیات کودک یا افسانه‌ها و اسطوره‌های کهن دست به خلق شخصیت‌هایی تازه بزنیم. کمیک‌ها در برخی کشورها با چنان پیشرفت عجیبی روبه‌رو شده‌اند که نمی‌توان از ترجمه‌شان صرف‌نظر کرد. البته نه فقط از بابت فراهم شدن امکان دسترسی برای مخاطبان ایرانی، بیشتر از این جهت که انتشار این‌ها درس‌های تازه‌ای برای نویسندگان، تصویرگران و حتی ناشران‌مان خواهد داشت. ترجمه، امکان دسترسی به یافته‌ها و بهره‌مندی از تجربه‌هایی را فراهم می‌کند که دیگران در راه مورد نظرم‌مان آزموده‌اند. وقتی در فضای آموزشی، نظام دانشگاهی ما هنوز جایی برای این عرصه باز نکرده، درباره اینکه یک قصه کهن را چطور می‌توان به متن کتاب کمیک تبدیل کرد چیز زیادی نمی‌دانیم. بنابراین می‌توان به سراغ کشورهایی رفت که تجربه مشابه ما را کسب کرده‌اند و ادبیات کهن آنان به قالب این کتاب‌ها منتقل شده است.

■ **گذشته از بحث ضرورت یادگیری، معتقد به برخورداری ادبیات‌مان از ظرفیت تبدیل به کمیک استریپ‌ها هستید؟**

بله. به‌خصوص ادبیات کهن ما، چه در بخش افسانه‌ها و چه اسطوره‌ها از ظرفیت بسیاری برای خلق کمیک‌های خواندنی برخوردار است. خوشبختانه در بخش تصویرگری هم از وجود استعداددهای خوبی برخوردار هستیم. هرچند که در وهله نخست باید چگونگی استخراج محتوا از داشته‌های ادبی‌مان را بیاموزیم تا بعد به بحث تصویرگری آن برسیم. البته هرازگاهی شاهد تولید کمیک‌هایی از شاهنامه و دیگر متون قدیمی‌مان بود‌ایم که انگشت‌شمار

حالا که «کتاب‌های طوطی» موفق به کسب عنوان برگزیده بخش آسیایی نمایشگاه کتاب بولونیا شده‌بد نیست نگاهی کوتاه به چند اثر برگزیده و پرفروش آن داشته باشیم؛ از این طریق فرصتی برای آشنایی بیشتر والدین با آثار این بخش از نشر فاطمی هم فراهم می‌شود.

در گفت‌وگوی امروز بادی هم از زنده یاد ایرج جلدی «قصه‌های من و بابام» اوایل دهه ۶۰ به مجموعه داستان‌هایی که جهانشاهی بر اساس تصاویر «ارش از» نوشته بود در ایران منتشر شد. قصه‌های من و بابام ماجراهای جالب و خنده‌دار یک پدر چاق و سبیلو و پسرش را به تصویر کشیده که مشکلاتشان را به شیوه‌های عجیب حل می‌کنند.

یکی دیگر از کتاب‌های این مؤسسه نشر برای کودکان است که به ترجمه سحر ترهنده منتشر شده، نوشته‌های از «چانو ون‌شوان»، نویسنده مشهور چینی و برنده جایزه هانس کریستین آندرسن. این کتاب با بهره‌گیری از تصاویری زیبا، یکی از قدیمی‌ترین سؤالات بشر را در قالب داستانی ساده و خواندنی مطرح می‌کند؛ از کجا آمده‌ام و به کجا می‌روم؟ تصویرگری این اثر را «اجر ملو» به عهده داشته است.

عمو نوروز و پیرزن نوشته اسدالله شعبانی و به تصویرگری «مادالین جوادزاده» ماجرای برآمده از ادبیات شفاهی کشورمان است داستانی برای کودکان درباره پیرمردی که همیشه روز اول بهار شال و کلاه می‌کند و با ظاهری آراسته و تمیز به سمت دروازه شهر می‌آید. همزمان با آمدنش هوایی مطبوع در شهر می‌پیچد و... برای همین هر سال همه منتظر عمو نوروزند. به‌خصوص پیرزنی که سفره هفت‌سین می‌چیند و به انتظار می‌نشیند اما...

حسین قربانی «باور کنید من مرغ ماهی‌خوار نیستم» را برای نوجوانان و در نگوش دروغ نوشته است. این داستان برگرفته از حکایت مشهور «خرچنگ و مرغ ماهی‌خوار» است که در کلیله و دمنه آمده ماجرای مرغ ماهی‌خواری که ماهی‌ها را فریب داده شکار می‌کند و... البته حسین قربانی با نگاه متفاوتی به سراغ این ماجرا رفته و مرغ ماهی‌خوار کتاب او تأکید دارد داستانی که در کلیله و دمنه آمده دروغ خرچنگ است و برای بدنامی او!

کتاب «زنان در علم» به نویسندگی و تصویرگری «راشل ایگوتوفسکی» و با ترجمه «ماندانا فرهادیان» درباره پنجاه زن پیشگام و جسوری است که دنیا را تغییر دادند. نوجوانان در این کتاب با زنان دانشمند و اثرگذار جهان در رشته‌های مختلف علمی مثل ریاضی، فیزیک، شیمی و... آشنا می‌شوند. کتاب «زنان در علم» زندگی ۵۰ زن مؤثر و پیشگام در توسعه علم را به تصویر می‌کشد. یکی از زنان جسور معرفی‌شده در این کتاب زنده‌یاد مریم میرزا خانی ریاضیدان پر افتخار ایرانی است.

بوده و جریان ساز نبوده‌اند و کتاب‌های اندک تولیدشده نیز اغلب از نظر بصری و امدا ر سبک رایج در امریکای شمالی بوده‌اند. پیشرفت در این زمینه نیازمند کار بسیار است. با انتشار یکی- دو کتاب نمی‌توان انتظار جریان‌سازی داشت. ■ **ابتدای گفت‌وگو از زنده‌یاد جهانشاهی یاد کردید، بعدتر شورای کتاب کودک و همکاری‌تان**

تحقق این هدف به تلاش خودمان بستگی دارد. برای کتاب‌های طوطی هم اینگونه بوده، این تعاملات در نهایت سبب دیده شدن آثارمان شده است. از سویی بخش انگلیسی سایت‌مان و کاتالوگ‌هایی که برای فروش رایت آماده کرده‌ایم، چیزی کم از انتشاراتی‌های بزرگ جهان ندارد.

■ **به‌اتکلی تجربه این تعاملات جهانی، در ادبیات امروزان چقدر ظرفیت جهانی شدن می‌بینید؟**

ادبیات کودک ایران ظرفیت بسیاری برای عرضه جهانی دارد، منتهی نحوه ارائه ناشران هم خیلی مهم است. نباید آثارمان را به شکل جهان‌سومی عرضه کنیم. باید حواسمان به رعایت استانداردهای جهانی باشد تا آثارمان دیده شود. همین حالا علاقه‌مندان می‌توانند به سایت کتاب‌های طوطی مراجعه کنند و ببینند که بخش انگلیسی‌مان مدام به روز می‌شود. افزون بر این در شبکه‌های اجتماعی نیز حضور داریم. ادبیات ایران در صورت عبور از برخی موانع، با تلاش اهالی‌اش ظرفیت بسیاری برای معرفی جهانی دارد؛ همین حالا در محدوده خاورمیانه یک سرو کردن از دیگران بالاتر هستیم.

■ **حتی در مقایسه با ترکیه که در ادبیات بزرگسال موفقیت‌های بسیاری کسب کرده؟**

بله. آنها در ادبیات کودک و نوجوان

به‌اندازه ما قوی نیستند. ■ **عمر ادبیات کودک مان در مقایسه با ادبیات بزرگسال به مراتب کمتر است اما چرا در معرفی ادبیات کودک و نوجوان موفق تر عمل کرده‌ایم؟ حتی حضور اهالی کتاب این بخش در رویدادهای بین‌المللی پررنگ‌تر بوده؛ ازجمله دوره‌های دایوری خود-شمارد جایزه «هانس کریستین آندرسن» و حتی راهیابی فرهاد حسن‌زاده به فهرست پنج نویسنده برتر کودک و نوجوان جهان!**

عمر ادبیات کودک ما کم نیست. مصداق این گفته را می‌توان در مجموعه ۱۰ جلدی بی‌ظنیری خواند که به همت مؤسسه تاریخ و ادبیات کودک ایران منتشر شده است. متأسفانه آن را به همه پژوهشگران ادبیات توصیه می‌کنم، بویژه که تنها به یک قرن اخیر پرداخته‌اند. ریشه ادبیات کودک ما بخصوص ادبیات شفاهی به دوران کهن بازمی‌گردد، منتهی کتاب کودک به شکل امروزی‌اش و امدار اتفاقات جهانی مقایسه با ادبیات بزرگسال موفق‌تر بوده با نه را نمی‌دانم. پاسخ به این سؤال مستلزم بررسی و پیگیری مستمر است. باینکه قصد مقایسه ندارم اما روند مثبت آن را در چند دلیل می‌دانم. یکی به بخش تصویرگری کتاب‌های کودک و دانشش جهانی آنها بازمی‌گردد. از دهه شصت به بعد، بویژه همزمان با اتمام جنگ، تصویرگری موفق به ارتباط گرفتن با جهان خارج شدند. تصویر، برخودار از زبان همه‌فهمی است، برخلاف ادبیات نیاز به ترجمه ندارد. بخشی از این موفقیت هم به تلاش نهادهای مختلفی همچون شورای کتاب کودک در راستای معرفی ادبیاتمان بازمی‌گردد. اقدامات شورا طی پنجاه سال اخیر مستمر و اثرگذار بوده است.

■ **از این بابت ادبیات کودک چقدر مدیون بزرگانی همچون توران میرهادی است؟**

ادبیات کودک‌مان از جهات مختلفی مدیون شورای کتاب کودک و همه دست‌اندرکاران هست که یکی از مصداق‌های آن را می‌توان در همین راهیابی آثارمان به کشورهای دیگر دانست. در زمانی که ادبیاتمان هیچ مرادهای با عرصه جهانی نشر نداشته شورا، به‌واسطه ارتباط با IBBY توانست گام‌های مهمی بردارد. این در شرایطی است که شورای یک شکل مردم نهاد است، حتی برای پرداخت حق عضویت سالانه خود به دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان از حمایت هیچ ارگانی برخوردار نیست. شورا باوجود همه دشواری‌ها همواره تلاش کرده گام‌های مؤثری بردارد و افراد شایسته‌ای را هم برای نامزدی جوایز معرفی کرده است. برای معرفی هرچه بهتر ادبیات‌مان به جهانیان نیازمند ادامه این راه وطی گام‌های بیشتر و جدی‌تری هستیم.

■ **به‌عنوان سؤالی آخر بگویید که این روزها مشغول چه کار هستید؟**

به‌غیراز مسئولیت‌هایی که در نشر فاطمی، بخش «کتاب‌های طوطی» به عهده دارم و همچنین حضور در هیأت مدیره شورای کتاب کودک، کتابی ترجمه کرده‌ام که به‌زودی منتشر می‌شود. این کتاب از فهرست دوسالانه آثار برگزیده IBBY برای کودکان برخوردار از شرایط خاص با عنوان «کتاب برای کودکان با نیازهای ویژه» است. کتابی درباره نابینایی که برای من یکی از زیباترین هر شکلی که ممکن بوده در نمایشگاه‌های بین‌المللی حضور پیدا کردیم. حضور در رویدادهای بین‌المللی و تعامل با ناشران خارجی سبب شکل‌گیری گفت‌وگو‌هایی می‌شود که در نهایت راه را برای نشرمان بازمی‌کند. شاید سیاستمداران کشورها اما، تعامل خوبی با یکدیگر نداشته باشند، اما اهالی ادبیات و فرهنگ در نهایت راهی برای ارتباط با یکدیگر پیدا می‌کنند. البته